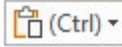

רב ארי קילסון: מראי מקומות- נדרים דף פ"א

(א) ר' יוסי אומר, כביסתן קודמת לחיי אחרים- ובביאור דבריו, הגמ' לקמן הביא קרא, ומשום דבכביסה איכא צערא דערבוביא, וזהו כמו חיי נפש, וכדפי' הר"ן, ולכן חיי נפש שלהם דוחה לחיי נפש של אחרים. אלא דיש לדון, האם כוונת הגמ' גם כשיש פקוח נפש ממש של אחרים, דכביסתן שלהם דוחה, ומשום דחיי נפש שלהם דוחה אף הפקו"נ של אחרים. וע' בשו"ע (אה"ע פ', י"ב) שהביא י"א (שהוא דעת הרמב"ם) דאין יכול הבעל לעכב אשתו מלאכול דברים שיש בהם ספק סכנה לולד. וע' בבית שמואל (ט"ו) שהביא מהחלקת מחוקק דהק', אם אין להאם סכנה, א"כ ודאי אינה יכולה לסכן הולד, ואם יש להאם סכנה, ודאי קיי"ל דחיייה קודמין. וכ' הב"ש דלכאור' ר' יוסי כאן ס"ל דאפי' היכא שיש פקו"נ, מ"מ כיון שיש צער הגוף להאשה, מ"מ אין הבעל יכול לעכב. אלא דסיים דהרבנן דכאן חולקים על ר' יוסי, וא"כ מנ"ל להרמב"ם לפסוק כר' יוסי [אם לא אמרי' דאי"ז המח', אלא דרבנן ס"ל דכביסה אינה צער הגוף כ"כ, אבל ביסוד אינם חולקים על ר' יוסי, וצ"ע]. אולם ע' בחזון יחזקאל על התוספתא (ב"מ סוף פרק י"א, על הברייתא שהביא הגמ' כאן) שכ' דהציור דנח' ר"י ורבנן הוא היכא דיש להאחרים ממקום אחר מעט מים כדי לשבור צמאונם, אלא דאין להם כדי לשתות לרוב, ובזה נח' אם אמרי' דכביסתן קודמת לשתית אחרים או לא (אבל היכא שאין להם ממש מה לשתות, משמע דכ"ע יסברו דשתית אחרים קודמת, ודלא כהב"ש הנ"ל). וכן ע' בתפארת ישראל בריש פאה (בועז פרק א', אות א') שכ' דע"כ שי' ר' יוסי כאן הוא היכא דמצטער האחרים הרבה מצמאון, אבל אם הי' המצב שאם לא ישתה ימות, ודאי חיי אחרים קודמין.

(ב) שאין מברכין בתורה תחלה- וידוע קו' הב"ח (או"ח סי' מ"ז, ב'), למה מענישם בעונש כ"כ במה שהוא לכאור' עבירה קלה, שלא בירכו בתורה תחלה. וכ' דהקב"ה נתן לנו התורה כדי שנהי' יכולים להתקשר בו, אבל הם עברו בזה, שלא עסקו בתורה אלא לידע הדינים לצורך מו"מ, וגם להתגאות לראות חכמתם, ולא למדוד לשמה, דהיינו להתדבק בתורה ונותנה. ומשמע מדבריו דבאמת בירכו בתורה, רק דהיו צריכים לבא להכרה זו במטרת לימוד התורה ע"י התבוננות בהברכות, ולא עשו כן, ולכן שפיר כ' הפוסקים דמשום גמ' זו אנו רואין דצריך האדם ליהדר בברכת התורה. וכע"ז אי' בהר"ן כאן בשם ר' יונה, דכ' דהביאור במה שלא היו מברכין בתורה תחלה היינו שלא היתה תורה חשובה בעיניהם כ"כ שיהא ראוי לברך עלי', שלא היו עוסקים בה לשמה [ואין ברור מדברי ר' יונה אם באמת הי' מברכין עלי' או לא, ויתכן דבאמת לא היו מברכין עליה, אבל מ"מ הי' ק' לר' יונה קו' הב"ח, דלמה מענישם בעונש כ"כ על עבירה קלה, וע"ז תי' דאין כוונת הגמ' רק דלא היו מברכין, אלא דצריכין אנו להביין למה לא היו מברכין]. וע"ע במהרש"א דכ' דאולי כוונת הגמ' הוא דלא היו מברכין בתורה תחלה, דהיינו דהיו הת"ח מניחים הע"ה לברך על התורה לפניהם, ואי' במגילה דכל ת"ח שמברך לפניו כהן ע"ה חייב מיתה, ופרש"י שם משום דנראה לאינשי שאין נחת רוח בתורה. וכ' דלפ"ז אי"ש מה דלא מצויין בניהם להיות ת"ח, דהוי מדה כנגד מדה [ולכאור' כוונתו, משום דעל ידו נגרם שאין אינשי רוצים להיות ת"ח, ולכן מדה כנגד מדה גם בניו אין מצויים להיות ת"ח]. וע' בט"ז (או"ח מ"ז, א') שכ' דבאמת יש כאן ב' קושיות, א', על מה אבדה הארץ עכשיו, דהא אפי' מעיקרא היו עוברים על ע"ז, ג"ע, ושפ"ד. ועוד, למה אבדה התורה מישראל ונסתלק מהם. וע"ז תי' דבאמת עד כאן הי' זכות התורה מצילם מעונשין. אבל עכשיו, שלא "הלכו בה" (כלשון הפסוק שם), דהיינו, דלא היו מייגעים וטורחים בתורה, לכן אבדו הגנת התורה, ושוב היו נענשים על הכל. וזהו שלא ברכו בתורה תחלה, דהיינו, דהברכה הוא לעטוק בדברי תורה, והם לא היו טורחים ומייגעים בה, ולכן משו"ה אבדה הארץ. ולפי דבריו גם מיושב קו' התורת חיים (ב"מ פה:) שהק' דאין שייך לומר דמשום שלא בירכו התורה תחלה, הרי אי' ביומא (ט') שנחרב משום הג' עבירות, ולדברי הט"ז הביאור הוא משום דעד הכא הי' התורה מצילם, ועכשיו לא. ובאור"א קצת תי' התו"ח, דמה דחטאו מעיקרא הי' משום דלא היו עוסקים בתורה לשמה, דאם היו עוסקים בתורה לשמה הי' התורה מצילם מן החטאים מעיקרא. (וכע"ז אי' במשנת ר' אהרן [א', עמ' כח] דאם היו עוסקין בתורה לשמה, הי' הקב"ה מוותר על העבירות משום דהי' אור התורה מחזירם למוטב). וע"ע במשנה ברורה (מ"ז, ב') דמבואר דס"ל דבאמת לא היו מברכין ברכת התורה,

וביאר משום דהי' ס"ל דתורה הוא כשאר חכמות, ולכן אי"צ ברכה. וע"ע בחתם סופר כאן, שג"כ מבואר שלא בירכו בתורה, והוא ביאר באור"א, דהיינו דהא קיי"ל דכל מצוה שאין בעשייתה גמר מצוה, אין מברכין עליה. וא"כ, אם כל תכלית לימוד התורה הוא אך ורק כדי לעשות המצוות, א"כ שפיר אין לברך עלי', אבל אם יש תכלית בלימוד התורה בפנ"ע, א"כ שפיר מברכין עליה. וא"כ, נמצא דמה דלא היו מברכין בתורה תחלה, הוא משום הא גופא שלא היו לומדין אותה לשמה, דהיו סוברין שאין זה גמר מצות לימוד התורה, ולכן ודאי אין מברכין עלי'. אולם כל זה הוא לכאור' דלא כדברי השאגת ארי' (סוסי" כ"ד) דכ' דמכאן ראוי' דברכת התורה דאורייתא, דאם מדרבנן הם, א"כ לא היו רואיים לעונש כ"כ גדולה במה שלא בירכו התורה תחלה. אבל לכאור' לכל התירוצים הנ"ל לא הי' העונש רק משום שלא בירכו, אלא דזה הי' סימן על הגישה שלהם ללימוד התורה.

(ג) ולענין הלכה- כ' הר"ן דהל' כרבנן, דיחיד ורבים הל' כרבים, אלא דהרמב"ם פסק כר' יוסי. ובאמת דברי הרמב"ם סתרי אהרדי, דבפרק י"ב, א', פסק דשלא תתקשט הוי דברים שבינו לבינה, כר' יוסי. אבל בהל' ד'ה' אי' שא' מהמשלים של עינוי הוא שלא לרחוץ, וכרבנן. וכבר תמה עליו הבית יוסף (יו"ד רל"ד, נ"ט), למה פסק בקישוט כר' יוסי וברחיצה כרבנן. וכ' דאולי הרמב"ם מפרש דמה דאי'

לימוד מסכת נדרים מוקדש על ידי משפחת מרמלשטיין

לזכות כל החיילים ולשמירה על עם ישראל

במתני' דר' יוסי אומר אין "אלו" נדרי עינוי נפש, היינו כמה גווני דקישוט, אבל לא קאי על רחיצה כלל. ותמה הלחם משנה על הב"י, דאף למסקנת הגמ' מבואר דנח' ר' יוסי ורבנן אף לענין רחיצה, שהרי הגמ' הק' מרחיצה על כביסה לשי' ר' יוסי, וא"כ ע"כ ס"ל דגם רחיצה אינה עינוי נפש. והלחם משנה עצמו תי' דעת הרמב"ם דכשהגמ' הביא המימרא דהזהירו בערבוביתא, משמע כל ערבוביתא, בין של מניעת כיבוס בגדים, ובין של מניעת רחיצה הגוף צריך ליזהר, וא"כ משמע דסתימת הגמ' ס"ל דרחיצה הוי עינוי, ולכן אף דבקישוט פסק כר' יוסי, מ"מ ברחיצה פסק כרבנן.

(ד) **שלא אתן תבן, וכו', אין יכול להפר - וק', למה צריך להפר כלל, הרי זהו מהמלאכות שהאשה משועבדת לבעלה. וכ' הר"ן** דהיכא דהכניסה לו שפחות, אז פטורה מנתנית תבן לבהמתו, וממילא אינו יכול להפר. וע' בחי' רעק"א שהביא דהריטב"א והרא"ה בכתובות תירצו דאף דמשעבדת לו, מ"מ הרי אין השעבוד אלים כ"כ, ולכן לא אלמוה רבנן לשעבודא דידי', וממילא הקונם הפקיע השעבוד. אלא דהק' רעק"א, למה אינו יכול להפר, הרי הוי דברים שבינו לבינה, שאם יפר יכריחה ליתן תבן [ומשמע דהק' כן רק על תירוצם, אבל על הר"ן אי"ז ק', דכיון שיש לה שפחות, א"כ באמת אי"ז דברים שבינו לבינה, דאין הוא צריך לה ליתן התבן, וצ"ע בזה].

(ה) **שלא אציע מטתך, וכו', אין צריך להפר - הק' הפרישה, למה לא אמרי' דיפר שמא יגרשנה, וכדאמר ר' יוחנן בן נורי לעיל, לגבי מעשה ידיה, וכן קיי"ל לדינא (יו"ד רל"ד, ע"א), אבל לא כ' הטור כן לענין רחיצה וכו' (שם סע"י ע"ג).** וכ' הפרישה דאה"נ, יכול לעשות כן אם ירצה, אלא דכאן כ' הטור החי' דאם אינו מקפיד על הזמן לאחר גירושין, לגבי עכשיו אי"צ להפר. אולם כ' הט"ז (שם, ס"ג) לחלק, דמה דמהני גירושין למיחל הנדר, זהו רק לענין מעשה ידים, דהא שם באמת מהני הקונמות להפקיע מידי שעבוד, דהא כל שעבודו הוא רק שעבוד גוביינא. ובזה אלמוה רבנן לשעבודא דידי', וא"כ כל זמן שהיא אצלו מתחיל האיסור, רק דרבנן אלמוה השעבוד, ע"כ מהני לכל הפחות לאחר שתתגרש. אבל לגבי דבר התלוי בגופה (כגון רחיצה, תשמה"ט, וכו'), שאין ההקדש מפקיע כלל בעודה תחתיו, גם לאחר גירושין לא חל, דשוב הוי דבר שלא בא לעולם.

(ו) **ר"ן ד"ה משום - הביא מה דאי' במשנה בנגעים דכל נדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו, וא"ר יהודה אף נדרי אשתו. וכ' בפסקי הרא"ש (סי' א') דזהו משום דאשתו כגופו. אולם ע' בקרבן נתנאל (אות ע') שהביא מהר"ש דביאר דהטעם הוא משום חשדא, שלא יתירו כהוגן. וכ' הק"נ דנפק"מ בין הטעמים הוא דלפי הר"ש אינו יכול לעשות כן רק בתורת זקן, אבל עם ב' אחרים, שהוא ב"ד, שפיר יכול להתיר, משא"כ לטעם הרא"ש, דהטעם הוא משום דאשתו כגופו, ודאי אף בכה"ג לא מהני.**

(ז) **ר"ן ד"ה ירושלמי - הביא מהירו' דהאומר קונם הנייתי על בני עירי, אינו נשאל לזקן שיש שם, הנאת בני עירי עלי, נשאל לזקן שיש שם. ובטעם הדבר, ע' בכסף משנה (נדרים ז', ט') שהביא משו"ת ריב"ש לבאר דהיכא דאמר הנייתי על בני עירי, אז הם נהנים מהשאלה, וא"כ נוגעים הם בדבר ואינם יכולים לפתוח נדרו. אבל כשאוסר הנאתם עליו, אז מה הנאה יש להם לפתוח נדרו, ולכן מותר. ותמה הכס"מ, א) דכל הפסול דנדרי עצמו אינו משום נגיעה, אלא משום גזה"כ דלא יחל דברו, הוא אינו מיחל, אבל לא מצינו פסול נגיעות [ואולי תלוי במש"כ הק"נ מהר"ש שהבאנו לעיל, אולם אף לדבריו אין איסור חוץ מלאשתו, ולא מצינו איסור בשום נגיעות אחרת]. ב) אם אסר על עצמו ליהנות מבני העיר, א"כ איך מותר לו לשאול מחכם העיר, הרי עי"ז הוא נהנה ממנו. ולכן פי' הכס"מ להיפוך, דהיכא שהוא אומר קונם הנייתי על בני עירי, כוונתו לאסור הנאתם עליו, ולכן אינו יכול לשאול מחכם באותה העיר, דעי"כ הוא נהנה ממנו. והאומר קונם הנייתי בני עירי עלי, דהיינו דאוסר הנאתו עליהם, שפיר יכול לשאול מחכם באותה העיר, דאין פסול נגיעות בשאלת נדרים. וכן מבואר מדברי הרמב"ם דהבין כן כמו שכ' הכס"מ. וליישב קו' הראשונה של הכס"מ, כ' הקהלות יעקב (י"ג) ע"פ מש"כ הר"ן לעיל (טו). דגם המודר יש לו איסור בל יחל, וא"כ שפיר י"ל דאין החכם שבאותה העיר יכול לפתוח הנדר, משום שהוא ג"כ נכלל בהגזה"כ דהוא אינו מיחל [ויש לעי' בלשון הריב"ש בזה, דלכא"ו אי"ז מתאים כ"כ בלשון "נוגעים בדבר" שהביא הכס"מ, דלפ"ז אינו משום נגיעות, ואולי יש לדחות]. והרמב"ם לא פי' כן, דאזיל לשיטתו דאין איסור בל יחל על המודר, רק על המדיר. וליישב קו' ב' של הכס"מ, כ' הקה"י ב' תירוצים, א) משום דמצוה הוא לפתוח לו הנדר, ומצוות לאו ליהנות ניתנו. [ואולי הרמב"ם ס"ל דאי"ז מצוה כ"כ, או דנחשב דעושה שליחותו, דאפי' כמצוות אסור, וצ"ע. ב) די"ל, דמתי הוא הנאה שנהנה מהחכם, רק בשעה שחל ההיתר, ואז הרי כבר הותר הנדר, ושרי לו ליהנות ממנו. ומה דס"ל להרמב"ם דזה אסור, צ"ל דס"ל דהא גופא מה דחכם ומזדקק לשמוע נדרו זה גופא חשוב מהנהו, גם קודם שחל ההיתר.**